

Laura Bukovská, DiS.: „Zatím všechno zvládám.“ Reflexe osobní autonomie seniorů z města Středov. FSH UK, Praha 2017, 54 s. + příloha.

Laura Bukovská ve své bakalářské práci vychází z dosavadních výzkumů tzv. osobní autonomie u současných seniorů, v nichž identifikovala, že tyto texty dosud spíše opomíjejí perspektivu samotných seniorů. Zaměřila se tedy právě na to, jak senioři vůbec osobní autonomii rozumějí, které její složky ve vztahu k sobě sama z významňují a proč. Za tímto účelem realizovala kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů, které analyzovala prostřednictvím segmentace a kódování. Projekt výzkumu a analýzu a interpretaci dat opřela o řadu teoretických konceptů především z oblasti sociologie a gerontologie, paradigmaticky se pak ukotvuje v interpretativní sociologii.

Výsledná předložená práce je standardně strukturovaná do teoretické (s. 3-14), metodologické (s. 15-27) a empirické (s. 28-44) části, v nichž autorka systematicky postupuje v odkrývání jednotlivých rovin tématu a své práce na něm. Teoretickou část vede v žánru kompilace, tedy souhrnně a stručně představuje dosavadní odborné uvažování jak o problematice stáří a stárnutí, tak o konceptu osobní autonomie s důrazem právě ve vztahu ke stáří. K výkladu využívá řadu klíčových titulů jak české, zahraniční odborné literatury. Daří se jí tak vybudovat relevantní teoretické ukotvení pro vlastní výzkum. Jeho průběh včetně reflexe výzkumu popisuje v metodologické části, která obsahuje i stručný popis terénu a vzorku. Ze svých pozic antropologa bych uvítala, kdyby tato část byla o něco reflexivnější a méně scholastická (už jen pojem „sběr dat“ naznačuje, že autorka uvažuje o kvalitativním výzkumu spíše objektivisticky), ale v konfrontaci s mnohými texty současné kvalitativní sociologie lze tento přístup (byť s výhradou – viz dále) akceptovat. Empirická část práce pak systematicky představuje dílčí závěry, k nimž autorka v průběhu analýzy dospěla a které shrnuje v závěru bakalářské práce, a to s ohledem na to, které aspekty osobní autonomie sami aktéři z významňují a v jakých souvislostech na ně nahlíží.

V zásadě mám k předložené práci jedinou připomínku, která souvisí i s výše naznačenou metodologickou výtkou. Domnívám se, že v procesu výzkumu byla autorka příliš sevřená teoretickou literaturou a tudíž méně otevřená datům, která v procesu výzkumu vznikala. Je např. bezpochyby i důsledkem strategie konstrukce vzorku, že takřka všichni aktéři reflektují sebe sama jako aktivně a dlouhodobě promyšleně pracující na své osobní autonomii. Taková sebereflexe je ale přeci nesmírně zajímavým momentem a nestačí se s ní vyrovnat tak, že aktéři popírají stereotypní obraz seniora v současné české společnosti (nehledě na to, že není dost jasně argumentováno, jaký tento stereotyp vlastně je). Bylo by na místě už v procesu výzkumu ve chvíli, kdy se taková data začínají vynořovat, zaměřit na ně pozornost a tázat se po souvislostech takové sebereflexe. Tím samozřejmě nemyslím jakékoliv psychologizování, ale třeba snahu identifikovat souvislost mezi tím, jak sami aktéři nahlíží majoritní diskurz stáří a stárnutí v současné společnosti a zda a jak se k němu ve svých sebereflexích vztahují. Autorka např. trefně poukazuje na různé představy a strategie o kultivaci mentálních schopností aktérů (s. 36), ale už se netáže po tom, proč si aktéři právě ty které aktivity (luštění křížovek či sudoku či sledování současného politického dění) spojují právě s udržováním či kultivací vlastních mentálních schopností a jiné (sledování televizních seriálů) ne. Nemohlo by to mít souvislost např. s aktuálním obrazem tzv. aktivního stáří, který je produkován třeba mediálním diskurzem (ostatně v návaznosti na současný diskurz vědecký)? Přinejmenším před pár desítkami let by bezpochyby mnozí senioři identifikovali (a zřejmě i praktikovali) jiné strategie, jak posilovat svoji osobní autonomii, protože by se možná vztahovali k jinému majoritně-diskurzivnímu pojetí stáří... A

opět, v této poznámce nemám na mysli snahu o postižení jakéhokoliv „vývoje“, ale o otevřenější a tedy kritičtější přístup k datům. Ostatně i důslednější komparace toho, KDO co říká, by byla na místě.

V této souvislosti pak k obhajobě kladu také otázku, jak přesně byly v rozhovorech formulovány dotazy, jak aktéři rozumějí osobní autonomii. Samotná formulace otázky včetně použitých pojmů totiž nutně vždy determinuje odpověď. A z textu ve výsledku není jasné, v jakých diskurzivních rámcích se vlastně rozhovory pohybovaly. Přičemž z textu je evidentní (a hodno pozornosti), že sami aktéři významně reflektují svou osobní autonomii primárně ve vztahu ke svému aktuálnímu fyzickému stavu, který oproti jiným složkám osobní autonomie reflektují jako méně ovlivnitelný prostřednictvím svých aktuálních praxí, než ty ostatní. Tato reflexe dominance fyzických determinací ve vztahu k představě o osobní autonomii bezpochyby z hlediska současných gerontologických sociálněvědných studií stojí za povšimnutí.

Přes tuto – vlastně komplexní (uvedla jsem pouze příklad) – výtku nedůslednosti jak v analýze dat, ale vlastně i v procesu samotného výzkumu, považuji předloženou bakalářskou práci za kvalitní. Autorka si vytýčila relevantní téma (přičemž je jednoznačně na místě ocenit, že poté, co identifikovala sociální problém, obrátila se k odborné literatuře k tématu a sledovala, jak byl problém dosud řešen a kde naopak řešen spíše nebyl), teoreticky jej vyargumentovala a empiricky se k němu adekvátně vztáhla. Mé výše uvedené poznámky jsou tedy spíše podněty k dalšímu uvažování o věci, které mohlo být ve vztahu ke kvalitativní strategii výzkumu a i interpretativní sociologii komplexnější a důslednější. Z formálního hlediska pak v předložené bakalářské práci neshledávám žádná pochybení, naopak musím ocenit pečlivost, kterou autorka výslednému textu věnovala. Ostatně je na místě podotknout, že podobně pečlivě a zodpovědně autorka přistupovala k celému projektu bakalářské práce od diskuze prvotního záměru přes jeho realizaci až po konzultace výsledného textu.

Závěrem. Předložená bakalářská práce dle mého soudu splňuje veškeré nároky na bakalářské práce na FHS UK kladené. Proto ji doporučuji k obhajobě a doporučuji ji s ohledem na výše uvedené hodnotit jako výbornou či velmi dobrou dle průběhu obhajoby.

Praha, 1. 2. 2017

Mgr. Hedvika Novotná